

ASPECTE ISTORIOGRAFICE ALE DEZVOLTĂRII METODOLOGIEI ÎN ETNOGRAFIA POSTBELICĂ DIN ROMÂNIA

Alexandru PERJARU

O dovadă a maturității și gradului de dezvoltare a unei științe este definirea explicită nu numai a obiectului, problematicii și sarcinilor de studiu, dar și a metodelor sale de cercetare. Desemnarea exactă a metodelor, tehnicilor și instrumentarului care pot fi aplicate în investigațiile științifice este unul din factorii ce influențează direct rezultatele cercetărilor și condiționează succesele cunoașterii științifice. De aceea, pentru fiecare disciplină, inclusiv pentru etnografie, este caracteristică tendința spre utilizarea diferitor metode, perfecționarea lor permanentă și introducerea noilor metode de cercetare, chiar nespecifice acestei științe. Etnografia românească, sub acest aspect, nu face excepție¹.

Din faza incipientă de constituire a etnografiei românești, metodele principale de cercetare au fost observația directă și descrierea fenomenelor etnografice. Ele au avut o importanță primordială pe parcursul mai multor decenii și sunt aplicate pe larg și în cercetările etnografice contemporane, bineînțeles, cu principiile și procedeele cercetării modificate. Însă chiar de la primele etape ale dezvoltării științei etnografice, pentru soluționarea problemelor abordate, etnografii au început să folosească și alte metode. De obicei, acestea erau metode împrumutate de la alte discipline, dar acomodată la cerințele și necesitățile etnografiei. Prin aceasta se explică parțial și încercarea unor cercetători de a studia fenomenele etnografice cu ajutorul metodelor „biologice“, „geografice“ etc. De rînd cu acestea, în anii 20-30, etnografii români aplicau unele metode ce au căpătat o amplă răspîndire la etapa contemporană, ca de exemplu, metoda comparativă, tipologică ș.a.

O privire de ansamblu asupra etnografiei românești arată că, în raport cu alte compartimente din cuprinsul acestei științe, metodologia, adică concepțiile teoretice puse la baza procesului de percepere și procedeele folosite la cercetarea și cunoașterea realității obiective, a avut în primele decenii postbelice o dezvoltare puțin cam lentă. Situația neavorabilă ascensiunii, existentă în acest domeniu, a fost condiționată de mai mulți factori. Printre aceștia se numără, în primul rînd, înaintarea de la nivelul slab evoluat al metodologiei înregistrat în perioada precedentă, cînd etnografia încă nu dispunea de un arsenal propriu de metode, iar etnografii foloseau metodele luate din geografie, lingvistică, sociologie etc. - științe în cadrul cărora ei se formase ca cercetători. Un alt factor, a fost răspîndirea pe larg a observațiilor directe și a descrierilor ample care nu au fost însoțite sau urmate de analize profunde ale materialelor de teren și, deci, nu au necesitat metode sau procedee noi de cercetare. O influență negativă a avut și răspîndirea masivă și impunerea „metodologiei marxist-leniniste“, din care puteau fi folosite

eficient doar anumite principii de cercetare. Însă, în general, ea nu putea substitui metodologia proprie științei etnografice.

Despre gradul dezvoltării metodologiei în primele decenii postbelice ne vorbește, de exemplu, spațiul modest acordat acestui compartiment al științei etnografice de către R.Vulcănescu în lucrarea „Etnografia: știința culturii populare“. În această publicație autorul face doar o constatare că „etnografia urmărește, pe cât posibil, cunoașterea directă a culturii populare“ și de aceea „recurge în primul rând la metoda observației directe și la descriere“². Totodată, el arată, că etnografia utilizează și „alte metode de cercetare și sistematizare“ ca: metoda statistică, folosită „pentru a sesiza și fixa ponderea și frecvența unor elemente și aspecte în cuprinsul unei culturi populare“, „metoda matematică, pentru a interpreta astfel datele obținute despre cultura populară prin observație directă sau prin anchetă cifrică“, „metoda diacronică (a cercetării involutive a culturii populare de la forma actuală spre forme trecute)“, „metoda cronologică (a cercetării evolutive a culturii populare de la formele ei trecute spre cele actuale)“³.

Începînd cu mijlocul anilor 60, odată cu extinderea și amplificarea investigațiilor științifice, se modifică și baza metodologică a etnografiei. Schimbările se produc în contextul progresului general al științei, atît în plan cantitativ, cît și calitativ. În studiile etnografice nu numai că se fac încercări, dar și se aplică metode noi de cercetare. Totodată, în publicațiile etnografilor este pusă mai frecvent problema potențialului gnoseologic al diferitor metode și sporește atenția față de aspectul teoretic al metodologiei științei etnografice. Dacă pînă la mijlocul anilor 60 metodologia etnografiei a fost abordată doar în cîteva publicații⁴, mai ales în legătură cu introducerea metodologiei marxist-leniniste, în faza următoare această problemă este tratată sub diferite aspecte într-un număr mult mai mare de publicații. Interesul față de metodele de cercetare s-a manifestat în studiile curente, dar și în legătură cu efectuarea lucrărilor de realizare a Atlasului etnografic al României (AER).

Din punct de vedere metodologic a avut semnificație susținerea considerentului care recomanda cercetătorilor să opereze nu doar cu metodele tradiționale, dar să folosească în investigațiile științifice toate metodele și procedeele de studiu accesibile⁵. Aceasta a contribuit atît la perfecționarea metodelor ce aveau deja răspîndire în etnografie, cît și la propagarea și aplicarea metodelor moderne de cercetare.

Un prim pas important în reexaminarea bazei metodologice a etnografiei a fost făcut la răscrucea anilor 60-70, mai ales în legătură cu desfășurarea lucrărilor asupra AER, cînd au început să fie publicate materiale ce vizau direct metodele de cercetare. Aceste articole, deși erau axate pe metodele și principiile de realizare ale atlasului, implicau în aria discuțiilor un spectru larg de probleme ce se refereau și la teoria și practica executării investigațiilor etnografice în general. Majoritatea din ele au fost găzduite, începînd cu nr.6 din 1969, de „Revista de etnografie și folclor“.

Printre metodele principale aflate în centrul dezbaterilor științifice se numără, în primul rând, cartografierea etnografică, examinată sub diferite aspecte de

R.Vulcănescu, P.Simionescu, R.O.Maier ș.a. Aceasta nu era una din cele mai răspândite în etnografie, dar era necesară pentru realizarea hărților de sinteză. Și fiind prin esența sa o metodă de generalizare a rezultatelor investigațiilor științifice, cartografierea solicita o bază științifică formată din variate noțiuni conceptuale și abstracte, cu un înalt grad de elaborare teoretică. Or, acest teren era abia în faza incipientă de valorificare⁶. Probabil, anume din aceasta a reieșit R.Vulcănescu în articolul consacrat cartografierii „Concepte de reprezentare cartografică în etnografie: scheme, tipuri și metode”⁷, în care, de rînd cu metoda cartografierii, abordează unele aspecte teoretice ale schematizării și modelării culturale, clasificării și tipologizării etnologice, analizei componențiale și altor metode, care în știința etnografică încă nu aveau arsenalul de noțiuni abstracte bine definite. Schematizarea, tipologizarea și modelarea, calificate de autor ca „submetode ale clasificării structurale”, au fost urmărite din punctul de vedere al cartografierii etnografice pentru elaborarea AER. Însă formulările teoretice expuse de R.Vulcănescu, fără îndoială, erau importante și pentru metodologia etnografiei românești în ansamblu.

De altfel, prin prisma cartografierii aceste probleme au fost preluate și de P.Simionescu, care apreciază schematizarea, tipologizarea și modelarea ca „soluții și perspective de profundă acuitate comprehensivă pentru revelarea structurii corelative a fenomenelor selectate și prelucrate”⁸. În studiul său, autorul face câteva precizări și remarcă unele note definitorii, caracteristice înțelesului conceptelor de schemă, tip și model. În această ordine de idei, el consideră schema „ca noțiunea fundamentală” care „constituie o formulare particulară a funcției de abstractizare - în sensul detașării reductive din realitatea imediată și concretă a unor simplificate justificative, caracteristice pentru însăși esența acestei realități”⁹. Totodată, P.Simionescu susține că „spre deosebire de caracterul analitic al schemelor ca atare, tipologia implică realizarea unei structuri medii, prin eliminarea caracterelor particulare sau accidentale ale realităților date”¹⁰. Iar noțiunea de „model” reprezintă „expresia conceptual analitică, conform căreia orice realitate de civilizație și cultură populară poate fi convertită la o anumită entitate esențial-expresivă și formulativă în același timp”¹¹.

P.Simionescu examinează și semnificația unor concepte suplimentare ca, de exemplu, isograma etnologică sau isoetnia, linia isoetnică, aria isoetnică și posibilitatea folosirii lor în cartografierea etnografică pentru AER. Iar aplicativitatea liniilor și confluențelor isogramelor etnologice pentru determinarea „noilor stări de fapt” în cercetarea științifică este lansată, sub forma ipotezei de lucru, într-un alt articol¹².

Metoda cartografierii, sau, mai bine zis, izvoarele documentare care pot fi utilizate la sistematizarea prin metoda grafică de ilustrare și reprezentare a diferitelor obiecte și fenomene etnografice în investigațiile științifice, au fost abordate de Radu O.Maier într-un studiu consacrat de asemenea AER.¹³

Principiile și metodele de înfăptuire a investigațiilor științifice pentru realizarea AER au fost elucidate și de alți etnografi, care, prin cercetările și publicațiile lor și-au adus obolul la dezvoltarea metodologiei etnografiei

românești¹⁴. De rînd cu aceasta, începutul anilor 70 a fost marcat și de apariția unor lucrări în care au fost făcute referințe concrete asupra aspectelor teoretice și aplicative a unor metode de cercetare, studii ce vizau metodologia științei etnografice în general. Printre acestea se numără două articole ale lui Al.Popescu, apărute în REF. Primul are un caracter general și vizează unele aspecte teoretice ale filozofiei și metodologiei de cercetare a culturii și civilizației populare¹⁵. Al doilea articol este axat pe „problemele de bază legate de dezvoltarea, specificul și perspectivele metodei comparative în etnologie”¹⁶. Prin acesta autorul a încercat să inițieze o dezbatere largă a subiectului abordat. De aceea, principala sa preocupare și-a orientat-o spre examinarea „modalităților concrete în care, prin aplicarea creatoare a principiilor materialismului dialectic și istoric, metoda comparativă își găsește o fundamentare filozofică adecvată contribuind la sistematizarea cercetărilor de cultură și civilizație populară”¹⁷.

Făcînd abstracție de tributul acordat ideologiei marxiste dominante, vom menționa că, în rezultatul analizei efectuate, Al.Popescu a sesizat și expus în mod reușit principalele aspecte ale potențialului gnoseologic a metodei comparative. După cum susține autorul, sarcina acestei metode, sau scopul comparației „constă în identificarea, fixarea notelor particulare proprii unui element sau fenomen prin raportarea sa la context, deci în definirea și relevarea originalității sale”, pe de o parte, iar pe de altă parte, cercetarea comparativă trebuie să conducă la evidențierea legităților evoluției fenomenelor studiate¹⁸. Al.Popescu prescrie pentru realizarea scopului scontat o serie întregă de condiții, principii și reguli de care este necesar să se țină cont în diferite modalități de aplicare concretă a metodei comparative. Totodată, el atrage atenția asupra unor dificultăți care pot apărea în procesul investigațiilor concrete din cauza existenței limitelor metodologice ale comparației.

Din aceeași categorie de materiale face parte și articolul lui R.Niculescu, în care este întreprinsă tentativa de a antrena „o dezbatere cu cercetătorii culturii materiale asupra șanselor abordării structurale a acesteia”¹⁹. E drept că analiza întreprinsă de autor l-a făcut să-și constate existența unor dificultăți, mai ales de ordin practic, în aplicarea metodei structurale la cercetarea culturii populare. Aceasta, posibil a fost și cauza din care apelul a rămas neobservat, iar pe marginea problemei s-au pronunțat, în alt context, doar tangențial²⁰. Mai tîrziu va reveni la ea, iarăși, autorul²¹.

Deși articolul lui R.Niculescu nu este lipsit de însemnătate științifică, iar studiul lui Al.Popescu reprezintă o importantă elaborare metodologică, totuși, ele au rămas fără atenția cuvenită. Cercetătorii nu au manifestat interes și nu s-au încadrat în discuțiile propuse. Aceasta poate fi explicat în mod diferit. Dar poate fi tratat și ca un argument în favoarea ideii că metodologia etnografiei încă nu devenise o preocupare permanentă a științei etnografice. Dealtfel, despre aceasta vin să ne vorbească și alte date. Astfel, în lucrarea de sinteză „Etnografia românească”, metodologia etnografiei este abordată la modul general și în contextul altor probleme, fără ca metodele și procedeele de cercetare să constituie obiectul unei analize speciale. Totodată, pe parcursul mai multor ani, pînă la

sfirșitul anilor 70, în literatura etnografică nu este atestată nici o lucrare semnificativă dedicată special metodelor de cercetare ale etnografiei.

Desigur, lipsa publicațiilor teoretice nu înseamnă numaidecît și absența interesului față de metodologia etnologiei. Elaborările în acest domeniu au continuat, deși cu o intensitate mai slabă, și au fost materializate, în primul rînd, în lucrările consacrate cercetărilor concrete de teren²², dar și în studiile prezentate la sesiunile de comunicări științifice, ca de exemplu, comunicarea P.S.Isopescu „Metodele necesare în cercetarea etnologică“ susținută la Slobozia în 1975 și publicată abia în 1993²³.

În elaborarea teoretică a metodologiei științei etnografice, un nou salt a fost înregistrat la răscrucea anilor 70-80, marcat de apariția unor publicații în care metodele și procedeele de cercetare sunt abordate de pe pozițiile unei concepții științifice elevate. De asemenea, este semnificativ și faptul, că din această perioadă metodologia etnografiei este examinată nu numai din punctul de vedere al gnoseologiei, adică, din perspectiva potențialului epistemologic al diferitor metode în aplicarea concretă, dar și al științei despre metodele de cercetare ale disciplinei date, adică din perspectiva cercetării și elaborării teoretice a metodelor cunoașterii științifice etnografice. Din acest moment putem vorbi despre metodologia etnografiei nu numai ca despre o totalitate a metodelor de cercetare, dar și ca despre un compartiment, o parte a științei etnografice ce se ocupă de analiza teoretică a metodelor de cercetare.

Printre edițiile acestei perioade se numără, în primul rînd, lucrarea lui R.Vulcănescu „Dicționar de etnologie“, în care sunt evidențiate zece metode de lucru ale etnologiei și este expusă chintesența fiecăreia din ele. Metodele examinate în dicționar aparțin și altor științe. Dar autorul a subliniat importanța lor pentru etnologie. Astfel, vorbind despre metoda dialectică, el susține că, fiind o „metodă generală de cunoaștere“, ea „a lărgit cunoașterea, înțelegerea și interpretarea etnologică a esenței, componentelor și condițiilor de dezvoltare a fenomenelor și faptelor de civilizație și cultură etnică în integralitatea lor, a schimbărilor lor întîmplătoare sau necesare, cantitativ-calitativ, a specificității lor formale, a tipologiilor etnice“²⁴. Prin aceeași prismă sunt abordate și metodele: analizei componentiale, analizei discriminatorii, analogiei, metoda etno-demografică, funcționalistă, metoda observației, metoda panel, metoda sarcinelor lui Gutman, metoda tipologică²⁵.

Tot în această perioadă au apărut și primele lucrări de sinteză ale metodologiei etnografiei. Acestea sunt articolul St.Pîrâu „Aspecte ale metodologiei în cercetarea etnografică“²⁶ și capitolul „Metode în etnologie“ din volumul „Introducere în etnologie“²⁷.

St. Pîrâu și-a axat studiul pe analiza teoretică a metodelor aplicate în cercetarea etnografică, pe care le împarte în două tipuri: „metodele cercetării de teren (metodele de culegere folosind un termen de folcloristică) și metodele de studiu...“²⁸. Primul tip are, la rîndul lui, patru metode. Dintre acestea, după cum susține cercetătoarea, „cea mai eficientă metodă este ancheta orală sau a chestionarului direct“²⁹. Utilizarea acestei metode presupune alcătuirea prealabilă

a chestionarului conform unor anumite probleme de cercetare. De rînd cu completarea chestionarului, metoda anchetei orale prevede obținerea și înregistrarea unor materiale suplimentare, care vin să completeze și să precizeze informația despre faptul etnografic cercetat.

În paralel cu aceasta este folosită și „metoda observației directe“, rezultatele căreia au „rolul de a verifica sau argumenta cele aflate în cadrul interviului sau de a fi folosite în stabilirea obiectivă a datelor ce se cer în chestionar“³⁰.

Ultimele două metode ale cercetării de teren sunt „metoda observației externe“ și „metoda chestionarului indirect“. Deoarece ele implică condiții specifice de aplicare, sunt puțin eficiente și utilizate mai rar.

Al doilea tip, examinat de St. Pîrâu, îl constituie „metodele de studiu“, adică metodele prelucrării științifice a datelor și informației obținute pe teren, care sunt „metoda de analiză, metoda comparativă, metoda statistică, metodele lingvistice, metodele matematice“. Pentru aplicarea lor se cere, în primul rînd, „clasificarea, condensarea și sistematizarea informațiilor“ de teren.

Lectura analizei teoretice întreprinse de St. Pîrâu ne conduce spre ideea că în investigațiile științifice fiecare metodă are o anumită funcționalitate și importanță euristică. De aceea, în dependență de scopul urmărit de investigator, metodele pot fi aplicate atît separat cît și prin combinare, schimbîndu-le de la o etapă la alta a cercetării.

Din punctul de vedere al elaborărilor metodologice, articolul lui St. Pîrâu are importanță și prin faptul că este una din puținele studii în care este expusă o viziune de ansamblu asupra metodelor etnografiei. Nu mai puțin important este însuși modul de abordare a metodelor examinate, deși, credem că sunt eficiente și alte modalități de tratare a metodologiei.

Cît privește conținutul sau esența metodelor examinate de St. Pîrâu, menționăm că nu toate aprecierile pot fi acceptate fără anumite rezerve. Fără a intra în detalii și abandonînd intenția de a critica opinia autoarei*, susținem, totuși, că în investigațiile etnografice/etnologice pot fi aplicate două categorii principale de metode ce corespund anumitor etape, trepte ale cercetării. Avînd accepție de cale a studiilor, ori ansamblu de procedee practice sau/și teoretice de cunoaștere a realității, metodele pot fi împărțite convențional în categoria de documentare sau de acumulare a informației factologice și categoria metodelor de prelucrare științifică a materialelor obținute în rezultatul documentării. Din prima categorie fac parte metodele documentării de teren și metodele documentării de laborator sau cabinet. Documentarea de teren, la rîndul ei, poate fi întreprinsă prin metoda observației directe și metoda observației indirecte. Prima este întemeiată pe

* Remarcă: După cum arată elaborările teoretice în domeniul metodologiei investigațiilor științifice, definirea unei sau altei metode este convențională deoarece nici una din ele nu reprezintă un șablon sau stereotip ce poate fi aplicat de fiecare dată la fel. Academică este și delimitarea dintre ele deoarece în cercetările științifice sunt îmbinate elemente sau procedee gnoseologice ce nu aparțin doar unei singure metode, ci sunt părți componente ale mai multor metode (pentru certificare: Ковальченко И.Д. Методы исторического исследования.- М., 1987).

contactul sau interacțiunea directă dintre cercetător și fenomenul sau obiectul studiat și include atât contemplarea vie cît și colectarea datelor de la informatori. A doua metodă are la bază activitatea intermediarilor, care obțin și înregistrează informația conform indicațiilor investigatorului. După cum au demonstrat cercetările practice de teren, ambele metode au atât avantaje cît și neajunsuri. Astfel, metoda observației directe contribuie la reducerea subiectivismului în cercetare la minimum și la redarea mai exactă a realității obiective. Însă materialele dobîndite pe această cale, de unul sau cîțiva cercetători (care solicită o pregătire profesională specială), riscă să fie nereprezentative, datorită examinării limitate a numărului, frecvenței și spațiului de răspîndire a fenomenelor sau obiectelor studiate. Aceste lacune pot fi înlăturate prin metoda observației indirecte, antrenînd la colectarea informației mai mulți mediatori. Însă aplicarea ultimei mărește doza de subiectivism și poate genera chiar informații denaturate despre realitatea obiectivă. În virtutea acestor circumstanțe, metodele menționate se află într-o interdependență sporită. De aceea, în cercetările fundamentale este utilizată atât metoda observației directe, cît și cea a observației indirecte. Aplicarea lor în cercetările concrete de teren are loc prin intermediul diferitor procedee de lucru, inclusiv contemplarea vie, convorbirea directă, interviul, anchetarea etc.

Din categoria metodelor de acumulare a informației științifice fac parte și metodele documentării de laborator și cabinet. Ele sunt aplicate în cercetările colecțiilor de muzeu, a fondurilor de arhivă și de bibliotecă.

Categoria metodelor de prelucrare științifică a materialului factologic este formată din mai multe metode, aplicate la analiza, sinteza și generalizarea faptelor, în vederea concluzionărilor științifice. Acestea sunt: metoda descriptivă sau genetică, metoda comparativă, metoda tipologică, metoda cartografiei, metodele cantitative (statistice, matematice), metoda funcțională, structurală și altele.

În etnografia românească, o parte din metodele cu care operează această știință sunt caracterizate în maniere diferite. Astfel, metoda tipologică, de exemplu, este definită de R.Vulcănescu ca „metodă de clasificare serială a asemănărilor și deosebirilor dintre grupe determinate de fenomene și fapte de civilizație sau cultură, după dinamica și complexitatea lor, pentru a surprinde ceea ce este semnificativ și reprezentativ”³¹. Tot ea este concepută de Al. Popescu și St.Pîrău ca parte sau aspect al metodei comparative³².

De fapt, în literatura științifică unele metode au formulări și accepții general aprobate. Dar totuși, în acest domeniu mai sunt necesare elaborări teoretice care ar conduce spre definiții precise ale conținutului și esenței metodelor de cercetare. Aceasta va contribui la mărirea eficienței investigațiilor, deoarece fiecare metodă are importanța sa euristică, adică are capacitatea de a realiza doar anumite sarcini gnoseologice. Iar aplicarea lor adecvată modalităților proprii de analiză și de cercetare a faptelor va permite obținerea rezultatelor finale scontate. Astfel, dacă, de exemplu, metoda tipologică are scopul de a determina tipul sau tipurile ce întruchiează trăsături reprezentative, esențiale pentru o categorie întregă de obiecte sau fenomene, ea va fi eficientă în tipologizare, dar nu și în clasificare, comparare etc. Pentru acestea din urmă vor fi mai utile rezultatele tipologizării, dar

nu și modul de analiză tipologică. Evident că, nu este exclusă nici îmbinarea anumitor elemente ale tipologizării cu modul de analiză comparativă sau de clasificare. Însă cercetarea va fi efectuată preponderent în baza principiilor și cerințelor metodei tipologice.

În perioada examinată un studiu amplu asupra metodologiei etnografiei a fost redactat, după cum am menționat mai sus, și în lucrarea „Introducere în etnologie“. Autori ai articolelor inserate aici sunt T.Herseni, I.Ghinoiu, Al.Popescu ș.a. - specialiști cu experiență bogată și elaborări apreciable în domeniul teoretic al etnografiei.

Problemele examinate în capitol vizează aspecte variate ale metodologiei. Printre acestea vom evidenția, înainte de toate, definirea etnologiei, de către T.Herseni, din punctul de vedere al metodei sale de cercetare. Această abordare este motivată de autor prin faptul că fiecare știință „are o metodă de bază în înțelesul etimologic al termenului, de urmărire sau cale, de făgaș, prin care se realizează și deci îi aparține în exclusivitate, ca o „diferență specifică“, făcând parte explicit și implicit chiar din definiția ei“³³.

Analizând procesul de interferență disciplinară a științelor social-umaniste din perspectiva obiectului și metodelor de studiu, T.Herseni ajunge la concluzia că etnologia „are în mod inevitabil același obiect de ansamblu cu toate celelalte științe înrudite, și anume realitatea social-umană“, iar metoda ei fundamentală „constă în abordarea fenomenelor în funcție de semnificația lor etnică și raportarea lor constantă la specificul etnic“³⁴.

Astfel, T.Herseni susține că „diferența specifică“ a etnologiei de alte științe social-umaniste rezidă în metoda de bază a acestei discipline - examinarea obiectelor și fenomenelor de cultură prin prisma specificului etnic. Acestei metode principale îi sînt subordonate toate celelalte operații științifice „care decurg de aici sau ajută la stabilirea legilor după care se nasc și se dezvoltă popoarele (etnogeneza și etnoevoluția) și își făuresc trăsături specifice, ireductibile de existență și manifestare (specificul etnic, specificul național)“³⁵.

T.Herseni atribuind procesului de investigare a specificului etnic, semnificația unei metode-cheie a etnologiei, de fapt, ridică această cale de studiere și percepere a etniilor la rangul de metodologie a științei etnologice, metodologie nu în accepție de știință a metodelor, ci de totalitate sau ansamblu de metode și procedee de cercetare și cunoaștere a comunităților etnice.

Această abordare teoretică a metodologiei are o importanță deosebită pentru știința etnologică, deoarece, în acest mod, etnologiei i se atribuie un suport metodologic sau o metodă generală cu un conținut conceptual care îi definește concludent atât semnificația euristică cît și statutul ei epistemologic. Raportarea constantă a realității obiective cercetate la specificul etnic sau cercetarea fenomenelor culturii materiale și spirituale prin prisma specificului etnic și al etnicității este o cale sau un mijloc de cunoaștere științifică care duce la depistarea faptelor și proceselor necunoscute, la identificarea autenticității nedescoperite (în virtutea limitelor gnoseologice sau a ignorării) de observația obișnuită și neexaminată din perspectiva altor discipline. Pentru realizarea sarcinilor

investigaționale pot fi aplicate toate metodele accesibile, adică acele modalități și procedee, norme și principii, inventar științific și instrumente tehnice care asigură interacțiunea optimă dintre cercetător și obiectul studiat și contribuie efectiv la conceperea unor cunoștințe noi. Informația căpătată va elucida, în primul rând, aspectul etnic al realității cercetate, aspect care se impune, totodată, și ca un factor de importanță majoră în toate sferile activității umane, începînd cu viața cotidiană și terminînd cu politica din domeniul relațiilor internaționale.

În capitolul indicat, din „Introducere în etnologie“, au fost analizate și alte metode ale cercetării științifice. Astfel, I.Ghinoiu preia și dezvoltă în continuare una din preocupările sale anterioare, axată pe metoda cartografiei. Examinînd cartografierea din perspectiva interferenței etno-geografice, autorul evidențiază două etape ale cercetării în care materialele pot fi redată prin hărți și cartograme: „consemnarea informației de teren neprelucrate și consemnarea rezultatelor cercetării“. În faza studiilor de teren vor fi alcătuite hărți și cartograme etnografice prin care se are în vedere „cartografierea conținutului decupat din răspunsurile ample ale informatorilor“. În acest caz, „cartografierea etnografică urmărește să surprindă secvențele modurilor de viață (materială și spirituală) repartizate temporal și teritorial“. La etapa finală a cercetărilor, vor fi întocmite hărți și cartograme etnologice în care va fi expus „raționamentul expres al cercetătorului“³⁶.

După cum susține I.Ghinoiu, realizarea ambelor tipuri de hărți și cartograme pun în fața cercetătorilor o serie de cerințe, unele chiar dificile, îndeplinirea și depășirea cărora necesită, în continuare, elaborări profunde ale cartografiei.

În capitolul „Metode în etnologie“, de rînd cu acestea, mai sunt abordate problemele metodei structuraliste și a unor metode matematice.

Metoda structurală este examinată de R.Niculescu prin optica științifică concepută de Levi-Strauss, atît în plan teoretic cît și aplicativ, în speranța „că cercetarea etnologică structurală... va fi în stare să-și transgreseze insuficiențele și să obțină, fie și cu prețul unor, probabil, transformări lăuntrice, un randament mai sigur și mai înalt“³⁷.

Dintre metodele matematice sunt analizate metoda eșanționării, metoda indexării coordonate și modelul matematic. La moment, acestea nu aveau răspîndire în cercetările etnologice, însă au fost elaborate din perspectiva aplicării lor de către etnologi, inclusiv în studiile pentru AER.

Tot la începutul anilor 80, au apărut publicații în care erau analizate și posibilitățile aplicării în cercetarea etnografică a metodelor netradiționale, cum ar fi, cele legate de utilizarea mijloacelor audiovizuale. Dintre acestea, accentul a fost pus pe filmul etnografic³⁸, care poate reda aspecte ale realității studiate, insesizabile sau greu depistate pe alte căi de cercetare. Deși, după cum au arătat dezbaterile ample din cadrul sesiunii de comunicări de la „Complexul muzeal Craiova“ (anul 1990), la care a participat subsemnatul, și realizarea unui film etnografic, ce ar elucida în detalii și nealterat raporturile dintre oameni și fenomenele etnografice sau relațiile dintre oameni condiționate de aceste fenomene, întîmpină dificultăți serioase. Acestea sunt generate, mai ales, de

mediul artificial, care se formează în cazul filmărilor directe, datorită acțiunii unor factori de ordin psihologic.

Faza dezvoltării ascendente a metodologiei științei etnografice, înregistrată la răscrucea anilor 70-80, a fost urmată de o perioadă, ce cuprinde anii deceniului opt, în care aspectul teoretic al metodologiei nu a constituit tema principală nici a unei publicații importante. Această problemă este abordată din nou abia la răscrucea anilor 80-90, când au fost publicate mai multe materiale³⁹. Ele vizează însă anumite aspecte particulare, ca: cercetarea de teren, planul sau structura studiilor asupra unor elemente ale culturii materiale și spirituale, ș.a. Dar ele nu depășesc nivelul teoretic al lucrărilor precedente.

Lucrările examinate mai sus constituie principalele studii cu caracter teoretic în care accentul a fost pus pe diferite aspecte ale metodologiei etnografiei. Bineînțeles că, dezvoltarea metodologiei științei etnografice în anii postbelici nu se limitează doar la atât. Pentru acest proces complex, alături de elaborările teoretice, un rol nu mai puțin important l-au avut și cercetările etnografice în care metodele investigațiilor științifice au fost aplicate în practică. Dar, modalitățile de aplicare concretă a metodelor etnografice în cercetarea elementelor culturii tradiționale românești constituie o problema specială asupra căreia ne vom opri într-un studiu aparte.

În concluzie, menționăm, că, deși la începutul perioadei examinate, metodologia etnografiei nu era lipsită de anumite deficiențe, totuși ea a evoluat în permanență. Și către confluența anilor 70-80, în rezultatul modificărilor teoretico-conceptuale, s-a transformat dintr-o totalitate de metode etnografice într-o știință despre metodele investigațiilor etnologice. Iar elaborările metodologice, atât teoretice cât și practice, au contribuit direct la dezvoltarea științei etnografice românești în ansamblu.

¹ Пержару А.Х. Методы научных исследований в румынской этнографии. // Научная конференция профессорско-преподавательского состава и сотрудников по итогам научно-исследовательской работы за XII пятилетку. Тезисы докладов. Т.2.- Кишинев, 1990.- С. 63.

² Vulcănescu R. Etnografia: știința culturii populare.- București, 1966, p.24.

³ Ibidem, p.24-25.

⁴ Dunăre N. Orientarea cercetărilor etnografice. // Tribuna.-Cluj, 1958.- Nr.50; Vlăduțiu I. Probleme de cercetare în domeniul etnografiei. // Studii și materiale privind istoria României. Part. I.- București, 1954.- P. 229-284; Vlăduțiu I. Orientarea ideologică a cercetărilor etnografice. // Lupta de clasă.- 1960.- Nr.2.- P. 45-60; Влăдуциу И. Критерии классификации элементов материальной культуры у скотоводческого населения. // Труды VII МКАЭН. Т.5.- М., 1970.- С. 14-18.

⁵ Bucur C. Cu privire la domeniu, izvoare și metoda de cercetare în etnografie. // Revista Muzeelor.- 1968.- Nr.5.- P.433-437.

⁶ Simionescu P. Cartografierea - sistem de reprezentare a fenomenelor corelate - în unele discipline sociale. // REF**.- 1969.- Nr.6.- P. 461-478.

- ⁷ Vulcănescu R. Sistemul științelor etnologice particulare și contemporanietatea. // Metode noi și probleme de perspectivă ale cercetării științifice.- București, 1971.- P. 591-597.
- ⁸ Simionescu P. Isograma etnologică - un nou concept de determinare cartografică. // REF.- 1970.- Nr.4, p.335.
- ⁹ Ibidem, p.336.
- ¹⁰ Ibidem, p.337.
- ¹¹ Ibidem, p.337.
- ¹² Simionescu P. Implicațiile structuraliste ale isogramei etnologice. // REF.- 1971.- Nr.6.- P. 473-480.
- ¹³ Maier R.O. Unele probleme ale cartografierii în Atlasul Etnografic al României. // REF.- 1971.- Nr.4.- P. 327-332.
- ¹⁴ Ghinoiu I. Probleme ale fixării rețelei-anchetă pentru A.E.R. // REF.- 1971.- Nr.3.- P. 237-245; Vlăduțiu I. Principii și metode de realizare a Atlasului etnografic al României. // REF.- 1971.- Nr.6.- P. 433-472.
- ¹⁵ Popescu Al. Perspective antropologice în cercetarea culturii și civilizației populare. // REF.- 1970.- Nr.1.- P. 73-80.
- ¹⁶ Popescu Al. Metoda comparativă în cercetarea culturii și civilizației populare. // REF.- 1973.- Nr.3, p.166.
- ¹⁷ Ibidem.
- ¹⁸ Ibidem, p.172.
- ¹⁹ Niculescu R. Repere ale unei teorii structural-semiotice a culturii populare materiale. // REF.- 1973.- Nr.1, p.11.
- ²⁰ Bocșe M. Locuința, interiorul tradițional și îndeletnicirile casnice. Metodologie de cercetare. // RMM. Muzeu.- 1989.- Nr.4.- P. 54-61.
- ²¹ Introducere în etnologie.- București, 1980, p.183-200.
- ²² Bănățeanu T. Arta populară bucovineană. - București, 1975; Dunăre N. Criterii pentru clasificarea ornamentelor populare. // Ialomița. Studii și comunicări.- Slobozia, 1977.- P.221-267; Iordache Gh. Unitate și diversitate socio-etnografică.- Craiova, 1977.
- ²³ Isopescu P.S. Metodele necesare în cercetarea etnologică. // REF.- 1993.- Nr.6.- P. 593-599.
- ²⁴ Vulcănescu R. Dicționar de etnologie.- București, 1979, p.178.
- ²⁵ Ibidem, p.177-181.
- ²⁶ Pîrău S. Aspecte ale metodologiei în cercetarea etnografică. // Tehnica muncii intelectuale și metodologia cercetării științifice.- Tulcea, 1980.- P. 311-320.
- ²⁷ Introducere în etnologie.- București, 1980, p.171-223.
- ²⁸ Pîrău S., Op. cit., p.311.
- ²⁹ Ibidem, p.312.
- ³⁰ Ibidem, p.313.
- ³¹ Vulcănescu R. Dicționar de etnologie.- București, 1979, p.180.
- ³² Popescu Al. Metoda comparativă în cercetarea culturii și civilizației populare. // REF.- 1973.- Nr.3, p.175; Pîrău S., Op. cit.p. 315.
- ³³ Introducere în etnologie.- București, 1980, p.171.
- ³⁴ Ibidem, p.172-174.
- ³⁵ Ibidem, p.174.
- ³⁶ Ibidem, p.180-182.
- ³⁷ Ibidem, p.200.

³⁸ Nune I. Filmul etnografic și cercetarea. // RMM. Muzeu.- 1981.- Nr.9.- P. 44-46.

³⁹ Apolzan Lu. Caracterizarea metodei etnografice în cercetarea de teren. // REF.- 1990.- Nr.5-6.- P. 385-387; Bocșe M. Locuința, interiorul tradițional și îndeletnicirile casnice. Metodologie de cercetare. // RMM. Muzeu.- 1989.- Nr.4.- P. 54-61; Bocșe M. Cultura populară. Metodologie de cercetare. // RMM. Muzeu.- 1989.- Nr.5.- P. 43-47; Isopescu P.S. Metodele necesare în cercetarea etnologică. // REF.- 1993.- Nr.6.- P. 593-599.